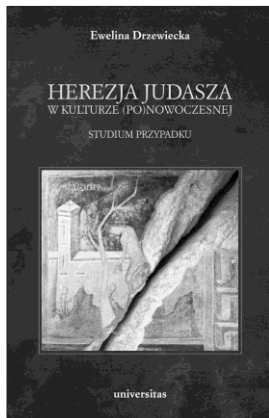

ЕЗИК ЛИТЕРАТУРА Научно филологическо списание София	 Print ISSN: 0324-1270 Online ISSN: 2535-1036	LANGUAGE LITERATURE Scientific Philological Journal Sofia
--	--	--

2017, No 1–2, 292–295

Книжовен преглед

НОВА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА КУЛТУРНИТЕ МОДЕЛИ

Drzewiecka, Ewelina. *Herezja Judasza w kulturze (po)nowoczesnej. Studium przypadku*. Kraków, Universitas, 2016. 416 s.

Библейската фигура на Юда в свръхиндивидуалната система на нормите на културата и изкуството играе конфронтативна роля. В повечето прочити изследователите експонират извършеното от апостола предателство и се фокусират върху търсене или обясняване на причините за решението, довело до драмата на Исусовите страдания.

Към утвърдения в традицията образ на предател и еретик се обръща и авторката на монографията „Herezja Judasza w kulturze (po)nowoczesnej. Studium przypadku” (‘Ереста на Юда в (пост)модерната култура. Изследване на казуса’). В предложения от нея про-

чит се променят начинът и концепцията за изследване на културните повторения, водещи до разкриване на нови аспекти в цялостния смисъл на този герой от библейския разказ. Това се дължи на факта, че Евелина Джевиецка взема предвид динамиката на преобразуванията на определени съвременни явления и така посочва значението на детерминантите на естетически повторения.

Не по-малко важен е разширеният опис на преобразуванията на съществуващите конвенции в процеса на създаване на межкултурните напрежения. В този конкретен случай тълкуването на утвърдения в традицията универсален мотив – на библейското предателство и ерес – е подчинен на експликацията на разнообразна база материали от областта на философията, историята, етнологията и психологията. Всестранният поглед върху изследваните текстове води към сериозно разширяване и задълбочаване на аналитично-интерпретативната стратегия, приложена към старателно подбрания литературен материал – прави впечатление спектърът на текстовия свят, който досега не е бил предмет на внимание на други специалисти. Видимият стремеж на авторката да конфронтира различни епистемологични хоризонти вдъхновяващо обогатява и убедително

формира синтеза на явлението и едновременно многоизмерно систематизира моделите на текстовите светове, които се отнасят към фигурата на Юда. Това означава, че корелативността на изградената рефлексия позволява да се разкрият сложните и многоаспектно ориентирани концепции на личността, на субекта, който не е сигурен в собствената си идентичност, на човека, вътрешно раздвоен, неудовлетворен от догматичната формула, т.е. готов да търси истината за отношението със света в ереста.

Книгата се състои от четири глави, увод, заключение и библиография. Първата, втората и четвъртата глава, освен основното заглавно обозначение – съответно: „Zdrajca Bogocześlowieka – tradycja judeochrześcijska” (‘Предателят на Богочовека – юдеохристиянска традиция’), „Zdrajca Bogocześlowieka – tradycja gnostycka” (‘Предателят на Богочовека – гностична традиция’), „Człowiek uwięziony w świecie – tradycja neognostycka?” (‘Човекът затворен в света – неогностична традиция’) – се допълват със своеобразни коментари и завършват с отделни заключения. В третата глава, „Dobroczyńca Człowieka? (w pułapce agnostycyzmu)” (‘Благодателят на човека? (в клопката на агностицизма’)’, съзнателно липсва подобен вид формално разширение.

В „Увода“ има описание на ключови за монографията подходи. Става дума:

– първо, за начина на анализ на избраните литературни текстове, където доминанта е наблюдението на „формите на функционирането на Светото писание в условия на променящата се история“, т.е., както изяснява авторката, на историята, която задава въпрос „не за иманентна стойност на изначалния разказ, а за начина на вторичното му присвояване“ (с. 20), и

– второ, за плана на интерпретацията, където правилно се обръща внимание върху факта, че наблюдението на промените във функциониращия образ на Юда позволява да се определят посоките на културните промени в поредните периоди от историята на културата/литературата (с. 18).

Ако вземем предвид моделирането на преобразуванията на фигурата на еретика и обвързването на фигурата на предателя в полиморфни повторения, иновативно е решението на изследователката предлаганата екзегеза да се отнася само към тези литературни творби, които в тесния смисъл парафразират евангелските мотиви, а пък начините на тяхната трактовка, което еднозначно показва аналитично-интерпретативната ѝ практика, да се останат на плоскостта на историята на идеите. Прозрачността на така планирания разказ ясно и достоверно се доопределя от рефлексията за начина на разбиране на апокрифната форма. От голямо значение е отчитането на многообразието от схващания, както и на релациите, функциониращи по отношение на генетичния първообраз, вариантите на формата и начините на техните преобразувания. Важното е, че авторката коментира различни по същество становища на специалистите в областта, защото така се проявява противоречивият характер на литературния текст, който кореспондира с библейския разказ.

Ценно за разказа на монографията се оказва и решението да се противопоставят анализирания произведение въз основа на съществуващите едновременно и взаимно конкуриращи се или борещи се със себе си мирогледни системи – юдеохристиянската, гностичната и рационалистичната. Авторката чудесно усеща ролята и значението на напреженията, породени от обвързването на културата с теологическо-философския план на образците и нормите на традицията. Изследваните парафрази на разказа за Юда – герой, смятан за еманация на греха/греховността, фигура, която функционира в тясна връзка с Богочовека (което за всяка, не само за православната българска култура, е от фундаментално значение), се подреждат според четири обобщителни ситуационни плана:

а. начини на функциониране на създадената в литературата фигура на предателя (конфронтацията „Юда – Исус (и бог)“),

б. въпроси на християнската традиция в модерната и постмодерната българска и европейска култура,

в. поглед върху мирогледните опции през дадения период,

г. отношението „родна/локална култура – западна култура“.

Джевиецка показва, че същността на формирането на процесите на еманацията при Юда (I–IV глава) се вижда чрез откриването на различни равнища на художествената традиция, поетологични въпроси (напр. начин на разказване, сценична ситуация), литературни и културни алузии, езиков свят. Дешифрирането на идиома на фигурата на Юда успешно се подкрепя от адаптираните към основния, цялостен поглед върху културните текстове (не само споменатите по-рано традиции – юдеохристиянската, гностичната и неогностичната) емблематични обозначения: *Potępiony nawieki* (‘Навеки прокълнат’), *Falszywy uczeń* (‘Фалшивият ученик’), *Pokusa* (‘Изкушение’), *Upadek* (‘Падение’), *Dzień sądu* (‘Съдний ден’), *Dobroczyńca człowieka* (‘Благодетелят на човека’), както и *Przemoc sprawujących władzę* (‘Насилието на тези, които държат властта’), *Przemoc dążących do władzy* (‘Насилието на тези, които се стремят към властта’). Хронологичният ред на текстовете за предателството и трансгресивните форми на идейната, интелектуалната и емоционалната конфронтация са вписани в историко-литературния и философско-теологическия план (XX и XXI в.). Авторката прецизно и всестранно каталогизира източниците, свидетелстващи за съществуване и функциониране на литературните апокрифи, съгласни или несъгласни (еретически) с доктрината, постепенно вписващи се в културните системи, които приемат, „диалогизират“ с универсалния текст на културата – Библията. Актуализираните водещи художествени форми кореспондират и по естествен начин водят диалог с моделите на изказване извън репертоара на фикционалните твърдения.

Възхищение и уважение от страна на читателя заслужават подборът и размерите на използваната в книгата научна литература, както и обхватът

и мащабът на феномените, реализиращи евангелския разказ. Прави впечатление последователното прилагане към анализа на ерудирани критически коментар, който добре дешифрира начините и мотивациите за откриването на приликите и разликите във възгледите на поддръжниците и противниците, обговарящи дадено явление. В екзегезата е вписан голям брой текстове от научната литература – може да бъдат споменати редица отделни мнения, които функционират във и извън главното течение на решенията на специалистите в областта, и така се получава един вид дълбока рефлексия, която отваря дискусиата за разнородните форми на изказване.

Обикновено повечето опити за нов/новаторски опис на избраното явление се стремят към еднозначно и окончателно затваряне на изследователската проблематика. В случая с монографията на Евелина Джевиецка се срещаме с нагласа, която поражда голямо уважение у читателя. Изследователката сигурно и решително изразява собствено мнение по ключови за проблематиката въпроси, но едновременно осъзнава, че разпознаването на идиоматично организирания знак на ортодоксията/хетеродоксията има лабилен характер, така че анализът и интерпретацията изискват дълбока интелектуална мисъл и дистанциране. Монографията е оригинална, научно вдъхновяваща творба. Разкрива умението на авторката ясно и правилно да дешифрира конвенциите, езика на дискурсите, в които функционират изследваните явления. Иновативното съдържание на книгата е убедително ситуирано в план, който създава логичен, съществено обоснован опис на трансформациите на едно важно културно явление.

Основната стойност на предложенията от Джевиецка в монографията ѝ „Herezja Judasza w kulturze (po) nowoczesnej. Studium przypadku” заключения е, че тя съчетава вече многократно разработваната проблематика с новаторско, ерудирано организиран методологически и теоретичен репертоар (богати, функционално приложени културни разкази на самите произведе-

ния, така и на научната литература). Към несъмнените качества на монографията се причисляват също така: внимателната езикова форма, яснотата на разказа и разбираемостта на аргументацията.

Монографията, във формата, предложена от Джевиецка, е пионерско начинание. Благодарение на прецизно изработения начин на анализиране на явлениято, което има фундаментално значение за основната идея на културния текст като цяло, авторката убедително експонира и потвърждава многоаспектния, процесуален характер на

описания феномен, както и максимално динамизира отвореността на дискурса. *Изследването на казуса* е великолепен пример на модерната изследователска граматика, основана върху авторския/индивидуалния прочит на парафразите на библейските/евангелските мотиви. Постигнатите резултати трябва да се приемат като сериозно научно постижение на изследователката.

ЦЕЛИНА ЮДА
Ягелонски университет – Краков
✉ celina.juda@uj.edu.pl